

8. Печенкин А. А. Философия войны: история и современность / А. А. Печенкин // Новые идеи в философии: материалы Международной научной конференции (г. Пермь, апрель 2015 г.). – Пермь : Зебра, 2015. – С. 27-33.
9. Стародубцева Л. Философ и война. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.svoboda.org/a/26784992.html>.
10. Хардт М. Империя / М. Хардт, А. Негри. – М., 2004.
11. Аргументы и факты. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.aif.ru/society/poteri_vo_vtoroy_mirovoy_voyne.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – № 1. – С.33-48.
13. Cebrowski Arthur K., Garstka John J. Network-Centric Warfare: Its Origins and Future. – U. S. Naval Institute Proceedings, January 1998.
14. Наполеон Бонапарт. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://citaty.socratify.net/napoleon-bonapart/49805/>.
15. Афоризмы великих людей. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.wisdoms.ru/pavt/p41.html/](http://www.wisdoms.ru/pavt/p41.html).
16. Венедикт Немов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://newlit.ru/~nemov//](http://newlit.ru/~nemov/).

Savvina Ludmila. To the ontological basis of war (the second world war and modernity).

Annotation: reveals the influence of the Second World War and the Great Patriotic War on the process of changing the principles of the philosophy of war in the process of globalization and information wars.

Key words: war, ideological confrontation, the philosophy of war, globalization, humanization, information wars, information, persuasion and the psyche of the enemy, network-centric wars, the world educational space, «battlespace».

НАРОДНИЙ НАРАТИВ ПРО ГОЛОД 1946-1947 рр. У БОЛГАРСЬКИХ СЕЛАХ БЕССАРАБІЇ

Алла Соколова
канд. філол. наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
(Ізмаїл, Україна)

Народний наратив про трагічні події голоду 1946-1947 рр. в національній історії України зберіг надзвичайно цінний фольклорний матеріал. Зняття заборони з історичної пам'яті дало змогу зібрати інформацію, яку зафіксувала народна свідомість про голодомор, мученицькі смерті людей, явища канібалізму та випадки дітовбивства. У цьому зв'язку дослідження народних оповідань про події голодомору 1946-1947 рр. на території Бессарабії є актуальним і потребує ґрунтовного вивчення.

Мета нашої статті – аналіз оповідної прози очевидців голоду 1946-1947 рр. та їхніх родичів, які проживали на території болгарських сіл Бессарабії: с. Богате Ізмаїльського району (стара назва «Долукіой»), с. Городне Болградського району (стара назва «Чийшия»), с. Нова Іванівка Арцизького району (стара назва «Іванівка»), с. Вільне (стара назва «Ісерлія») Тарутинського району. Вивчення

особистих оповідей респондентів цих населених пунктів дозволить зрозуміти важливі суспільно-політичні чинники, які впливали як на особисте життя людей, так і на загальну психічно-ментальну природу.

Досліджувані нами тексти мають всі ознаки наративу – «логоцентричного розповідання (оповідання [...]) із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття оповідного тексту, одночасно об'єкт і акт повідомлення про справжні події, здійснюаний одним наратором, адресований іншому (чи кільком) нараторам. Однак наратив не обмежений лише оповідлю (від першої особи), композиційним складником. Ідеться про особливе утворення події у тексті як концептуального бачення людини [...], про втілення її в наративних дискурсах на рівні синхронії та відмінність від ненаративних елементів (опис, аргументація, коментар тощо)» [4, с. 89].

Розглядаючи народні оповідання як один з масивів усної народної прози, С. Мишанич наголошує на термінах «документи», «документальна проза». При цьому дослідник орієнтується на одній із визначальних функцій народних оповідань – засвідчувати й пояснювати історично вірогідні джерела [5, с. 368]. Так, Ганна Георгіївна Куцарева (Іванова), 1935 р. н. (с. Нова Іванівка) згадує: «Стана глад, защото беше засуха – от пролетта 1945 – та до октомври 1946 – та нито една капка дъжд не капна от небето, нямаше дъжд и не стана урожай. Накараха хората много да сдават поставки, обраха зърното и хората нямаша какво да ядат. Тъй щеше да се спасят хората, а пък тъй обраха зърното и още поголям глад се получи» [6, с. 226] («Настав голод, тому що була посуха – від весни 1945 – та по жовтень 1946 – та ніде жодна крапля дощу не крапнула з неба, не було дощу та врожаю. Змусили людей багато здавати поставок, відібрали зерно і людям нічого було їсти. Люди могли врятуватись, але знову збрали зерно, і ще більший голод стався»).

Соціально-економічний та культурно-освітній розвиток болгарського населення Ізмаїльської області 1944-1954 рр. у дослідженні І. Татарко засвідчує, що «примусова конфіскація зерна та іншої сільськогосподарської продукції, мізерна видача або й невидача зовсім зерна колгоспникам за зароблені важкою працею трудодні, вибивання непосильних податків на присадибні господарства селян сприяли поширюванню голоду, який був одним із засобів примусити господарів, котрі залишилися вірними приватній власності, відмовлятися і вступати в колгоспи. Повоєнний голод у болгарських селах Ізмаїльської області УРСР та півдня МРСР у цілому був величезною репресивною акцією держави проти болгарського населення» [7, с. 81].

Зі спогадів Миколи Ілліча Арнаута, 1930 р. н. (с. Нова Іванівка) дізнаємося: «есента след като събраха реколтата организираха команди, които обираха хляба. Те три пъти го обираха. През септември и октомври обраха зърното у всички в селото – ние колкото имахме зърно, го дадохме за държавна доставка. Но после обявиха още една. И още една. Но вече обираха зърното у позамогнатите селяни или за когото бяха казали, че били кулаци. Те ходиха с железни пръткове и проверяваха – няма ли някъде в двора или арманя заровено зърно» [6, с. 226] («весени після збору врожаю організували команди, які забирали хліб. Вони відібрали його три рази. У вересні та жовтні забрали зерно у всіх в селі – ми скільки мали зерна, віддали його на державну поставку. Але потім оголосили ще одну. І ще одну. Але вже забирали зерно у більш заможних селян чи в тих, про коговорили, що вони кулаки. Вони ходили з

залізними прутами і перевіряли – чи нема де-небудь у дворі чи городі закопаного зерна»). Як бачимо, у своїх розповідях інформатори характеризують згубні дії влади, яка шляхом пограбування селян через здійснення насильницької надмірної репресивної хлібозаготівельної та податкової політики в період посушія та неврожаю, призвела до голоду та голодної смерті сільське населення.

Голод 1946-1947 рр. є скорботною сторінкою в історії бессарабського краю. За підрахунками краєзнавців, у болгарському с. Городне Болградського району (стара назва «Чийшия») від голоду померло від 1 000 до 1 200 осіб при загальній кількості населення в 1945 р. – 6 615 жителів [8, с. 164]. У с. Вільне (стара назва «Ісерлія») Тарутинського району в грудні-січні 1947 р. померло близько половини жителів, ходили спеціальні групи людей, які виносили трупи з дворів і ховали їх на кладовищі [2, с. 143].

Не оминула ця жахлива трагедія й мешканців с. Богате (Долукіой) Измаїльського району. Зінаїда Радионівна Станкова, 1939 р. н., яка ледь вижила в ту пору, зазначає: «*сърцата ни до днес не могат да приемат смъртата на 511 души, от които 23 са кърмачета, 57 са деца, 35 случаи на измиране на цели семейства: Арделян, Беркуца, Греков, Дели, Дога, Картелян, Куртев, Минжинер, Пинтийский, Чилик*» [3, с. 46-47] («наши сердца до сьогодні не можуть принять смерть 511 душ, з яких 23 немовлят, 57 детей, 35 случаев вымирания целых родин...»).

Важому роль у творенні та виконанні усних оповідей про голод відіграє сам наратор, який у більшості випадків був очевидцем описуваних подій. Такі оповідання характеризуються високою достовірністю та правдивістю, адже народні оповідачі передають їх із максимальними подробицями й деталями. Із спогадів колишнього оперуповноваженого уголовного розшуку Болградського райвідділу МВС Сергія Олександровича Пентковського: «*Восени 1946 року побував у селі Кубей (нині село Червоноармійське Болградського району). На вулицях не видно ні людей, ні тварин, ні птахів. Лише в одному дворі я помітив людей, які сиділи кругом казана та їли з нього дерев'яними ложками. Вирішив зайти та дізнатись, як вони живуть. На мою появу люди не відреагували, продовжуючи мовчки черпачки з котла бульйон, з якого йшов неприємний запах. Придивившись до їжі, я зомлев: у котлі була людська голова, і люди їли бульйон з мізків. Від побаченого мене знудило, і я швидко залишив двір... Таке забути неможливо*». Явище вимушеного канібалізму було зумовлено виключно божевіллям, розладом психіки виснажених багатомісячним голодом людей. Людоїдство носило випадковий характер і як явище завершилося із закінченням голоду.

Сьогодні народні оповідання про голодомор 1946-47 рр. зберігаються у пам'яті дітей та родичів тих, хто передав їм «у спадок» інформативний матеріал. У таких оповіданнях часто зустрічаємо згадку про респондента («моя мати розказувала»), оцінку тогочасних ралій та переосмислення суті подій оповідачем. Так, Володимир Костянтинович Топалов, 1956 р. н. (с. Богате), в своїй розповіді про часи голодомору не лише зі щемом у серці згадує, що розповідала йому мати, але й характеризує суспільно-політичну ситуацію, яка склалася на території Бессарабського краю і села Богате (Ізмаїльського району), зокрема: «*1946-47 годы были одними из самых губительных в истории нашего села. По официальным данным от голода умерло больше пятисот наших*

односельчан. Пусть земля им будет пухом... Целенаправленно уничтожался этнос, людей превращали в безропотных рабов. Система находила таких людей среди собственного народа, которые выполняли любые указания бюрократов власти по унижению и уничтожению наших земляков. Это были новопредставленные «стрибки» (так называли местных милиционеров). Они ходили по дворам и отбирали у людей все, что представляло какую-нибудь ценность. Несмотря ни на что люди всеми силами старались выжить и в обмен на пищу отдавали последнее. По ту сторону озера Катлабух, через плавни, находились села Кислица и Старая Некрасовка. Богатыни вброд через плавни, худые и обессиленные, ходили в эти села и меняли на продовольствие последнее, что у них оставалось. Люди пухли и умирали от голода целыми семьями, а в селе находились склады с зерном и другими продуктами. Моя мать рассказывала мне как они ждали обедки со стола работников складов. Эти работники выносили остатки пищи и демонстративно выливали их на землю, а люди, в их числе и моя мать, набрасывались на них, стараясь что-нибудь выбрать съестное» [3, с. 114].

Спогади багатьох респондентів наповнені страхом і смутком, журбою й тugoю. Аналіз текстів особистих оповідей показує, що основною темою є опис процесу виживання, адже період із січня по березень 1947 року був найтяжчим. Люди згадують, що їли, де й як добували їжу. Степан Васильович Дермен, 1936 р. н. (с. Нова Іванівка) розповідає: «*Ние бяхме 6 деца, аз бях на 7 години, а наймалкият беше 1 година, и при това без майка бяхме. А тък голодовка беше сумашедша ... Ния еле преживяхме, даже ходихме да убираме класове из полетата, ловихме и лалугери. Ловихме ги заедно няколко момчета. Напреж трябаше да се намерят техните дупки. После всеки един става над едната от дупките, а в това време някой друг налива в тях вода. И чакаш – ако започне да се вдига и да пада водата – значи в дупката има лалугер. Тогава трябва да бъдеш много внимателен да не изпуснеш лалугера, когато ще изскокне от дупката. Които ги заловим, веднага ги дерем и там в къра ги печем и ги ядем*» [6, с. 227]

(«*Нас було шестеро дітей, мені було 7 років, а наймолодшому був 1 рік, і при цьому без матері були. А голодовка була божевільна. Ледь пережили її, навіть ходили збирати колоски з полів, ловили й ховрахів. Ловили їх разом з кількома хлопчиками. Спочатку потрібно було знайти їхні нори. Після того один ставав над одною норою, а в цей час інший наливав у нору воду. І чекаєш як почне підніматися і падати вода – значить у норі є ховрахи. Тоді потрібно бути дуже уважним аби не випустити ховраха, коли той вискочить з нори. Яких зловили, обдирали в полі, пекли та їли їх».* Таکа оповідь цілком відповідає твердженню, що «в устах обдарованих майстрів тексти стають цінними і пізнавальними людськими, історичними та мистецькими документами, адже вони є виокремленими із виру щоденого життя яскравими фрагментами, дають уявлення про ті факти й події, деталі, які випадають з поля зору істориків, літописців, а часом і письменників» [1].

Зі згадок інших респондентів довідуємося, що влітку 1947 року люди готували їжу з кукурудзяних качанів («царевичните стебла»), різних трав: лободи, молочаю, щавелю («лобуда, млечка, киселець»). Мешканець с. Богате Білоконь Юрій Федорович, 1940 р.н., згадує, що йому розказувала про голодування мати: «... їли все підряд: жмых, просо, пшено, ячмінь, кукурудзу.

Про м'ясо лише згадували. Їсти хліб вдосталь почали лише у 1952 році. В ті роки я чув розповіді про те, як їли собак, кішок, ворон, горобців. Подібні тексти викликають негативні емоції та відчуття, як-от: страх, напруга, тривога, відраза, біль, жаль та ін. З числа образів, що постають в уяві слухача, на перше місце місце виходить образ хліба, наскрізь пронизаний трагічністю та безнадією.

Викладене вище дозволяє зробити висновки, що народні автори оповідань про страшні події голоду 1946-47 рр. зберегли традиційну форму і структуру фольклорних наративів, наповнивши їх правдивим зображенням тогочасної історії. Оповіді свідків голодомору є емоційно насыченими і передають увесь спектр людських страждань: тривога, страх перед фізичним винищеннем, душевні муки, смерть.

Наукове осмислення трагічних сторінок національної історії, філософських й етичних проблем буття і смерті становить перспективність дослідження народної наратології.

Література:

1. Бріцина Л. Українські епічні прозові наративи / Л. Бріцина, Г. Довженок. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainafbrever.narod.ru/ukrproza.html>.
2. Голодомори в Україні 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947: Злочини проти народу / упор. Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. – Київ – Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 2000. – 153 с.
3. Куликов О. Н. История и люди. Богатое / О. Н. Куликов, И. А. Куликова, Е. А. Куликова. – Харьков : Типография Мадрид, 2016. – 224 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.
5. Мишанич С. Жанрова система українського фольклору / С. Мишанич // Фольклористичні та літературознавчі праці. – Донецьк, 2003. – Т. 2. – С. 365-375.
6. Петков Д. Гладът през 1946-1947 г. в с. Нова Ивановка: спомини и документи / Д. Петков, М. Петкова // Българите в Северното Причерноморие. Изследования и материали. – Одеса-Велико Трново, 2009. – Т. 10. – С. 225-231.
7. Татарко І. І. Соціально-економічний та культурно освітній розвиток болгарського населення Ізмаїльської області УРСР ТА півдня МРСР в 1944-1954 рр. / І. І. Татарко // Гілея : Науковий вісник. – 2015. – Вип. 101. – С. 80-84.
8. Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии / автор. кол. А. В. Шабашов, Н. Н. Червенков, Л. В. Суботин и др. – Одеса, 2003. – 412 с.

Alla Sokolova. People narratives about famine 1946-1947 in the Bulgarian villages of Bessarabia

In the article the folk stories about the famine of 1946-1947. Bulgarian villages in Bessarabia. In the broad context found the material nature genre, theme and narrative features of oral tales.

Key words: narrative, story, famine, death.